

ضمانت نامه های بانکی

چالش ها و راهکارها

با ۹۹ قاضیه و موردنگاری بانکی

ویراست جدید (سوم)

نویسنده:

اصغر پورمتین

ویراستار:

علی اصغر علیزاده

E.mail: gapnashr@gmail.com
www.gapnashr.com

سرشناسه: پورمتین، اصغر، ۱۳۳۴ -
عنوان و نام پدیدآور: ضمانت‌نامه‌های بانکی: چالش‌ها و راهکارها با ۹۹ قضیه و
موردنگاری بانکی / نویسنده اصغر پورمتین؛ ویراستار علی‌اصغر علیزاده.
وضعیت ویراست: ویراست ۲
مشخصات نشر: رشت: گپ، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری: ۱۸۴ ص.: جدول، نمودار.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۹۷-۵۱-۶
وضعیت فهرست نویسی: فیپا
یادداشت: پشت جلد به انگلیسی:

A. Poormatin. Bank guarantees: challenges and solutions.

یادداشت: چاپ پنجم.
یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۸۳ - ۱۸۴
موضوع: ضمانت‌نامه بانکی
موضوع: * Bank guarantee
شناسه افزوده: علی‌اصغر، ۱۳۴۵ - ویراستار
رده بندی کنگره: ۱۶۰۷HG ۱۶۰۷/ف ۸۵/پ ۱۳۹۵
رده بندی دیویی: ۱/۳۳۲
شماره کتابشناسی ملی: ۴۴۲۹۱۶۶

ضمانت‌نامه‌های بانکی، چالش‌ها و راهکارها با ۹۹ قضیه و موردنگاری بانکی - ویراست سوم

نویسنده	اصغر پورمتین
ویراستار	علی‌اصغر علیزاده
مدیر تولید	م. زری‌دوست
ناشر	انتشارات گپ (گروه مدیریت و علوم بانکی)
طراح جلد	سمیرا صفاری
صفحه‌آرا	ه. سوری
مدیر تولید	ع.ا. علیزاده
نوبت و سال چاپ	چاپ یکم از ویراست سوم / ۱۴۰۱ (چاپ هشتم کتاب)
شمارگان	۶۰۰ نسخه؛ ۱۸۴ صفحه (وزیری)
قیمت	برای کنترل قیمت به سایت مراجعه شود.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۷۱۹۷-۵۱-۶

۱- تهران - صندوق پستی ۵۹۹۴-۱۴۱۵۵، تلفکس: ۳-۶۶۴۳۷۳۳۲، پشتیبان: ۰۹۰۲۳۲۵۷۵۰۰
۲- رشت - خیابان ۲۲ بهمن، پاساژ کاسپین، تلفکس: ۰۱۳-۳۲۲۴۴۳۱۵

مرکز فروش اینترنتی w.w.w.gapnashr.com و ارسال پستی ۰۲۱-۶۶۴۳۷۳۳۲

طبق قانون ۱۹ و ۲۳ حمایت از مؤلفان و مصنفان، هرگونه کپی‌برداری، تکثیر کلی یا جزئی از مطالب کتاب، بدون اجازه‌ی ناشر، پیگرد قانونی را به همراه دارد. این کتاب با حمایت وزارت ارشاد منتشر شده است.

به نام خداوند جان و خرد

پیش سخن ناشر

گسترش داد و ستد در سراسر جهان سبب گردیده صنعت بانکداری از یک سو برای گسترش حضور در صنایع، در پی راهکارهایی نو بوده و از سوی دیگر برای کاهش ریسک همواره به مسیر طی شده نگاه داشته باشد تا اشتباهات پیشین را تکرار نکرده و در ضمن از آن برای اتخاذ راهکارها و روش‌های نوین فعالیت بانکداری و جذب مشتریان بهره‌برداری نماید.

همان‌گونه که می‌دانیم از جمله ابزارهای تعهدی که در صنعت بانکداری جهان از اهمیت زیادی برخوردار بوده، ضمانت‌نامه‌های بانکی است که در کشورمان نیز در سال‌های اخیر شاهد چالش‌های زیادی در این خصوص بوده‌ایم. بر این پایه ما در پی گردآوری و تجمیع تجارب بانکداران، که می‌تواند چراغ راه آینده بانکداران کشور باشد، هفتمین سری از کتاب "بانکداری کاربردی" را به عنوان "ضمانت‌نامه‌های بانکی، چالش‌ها و راهکارها" و با بهره‌گیری بیش از چهار دهه تجارب نگارنده در نظام بانکی کشور اختصاص داده‌ایم.

در **ویراست جدید (سوم)** کتاب نویسنده با افزودن آخرین مقررات، نگاهی متفاوت به چالش‌های ضمانت‌نامه‌ها با تمرکز بر بخش ریالی و تعریف ضمانت‌نامه از نگاه بانکداران و حقوق‌دانان، به انواع قراردادهای و روش‌های تامین مالی پروژه‌ها بازنگری داشته است؛ چالش‌های درون و برون‌سازمانی موضوع را مورد توجه قرار داده، و سرانجام نتایج بررسی **پرونده‌های واقعی** ضمانت‌نامه‌ها، که نظام بانکی و مراجع قضایی کشور درگیر مشکلات حقوقی آن بوده‌اند، به صورت پرسش و پاسخ مطرح تا خوانندگان با اثرپذیری بیشتری مطالب کتاب را فراگیرند.

امید که هم‌چون گذشته در ارایه‌ی راهکارها و پیشنهادهای تبدیل تجارب به صورت آثار مکتوب و منطبق با مقررات همراه ما باشید و بر ما منت گذاشته، دیدگاه‌های اصلاحی در خصوص این کتاب را اعلام نمایید.

فهرست مطالب

پیش سخن ناشر	۵
پیش گفتار نویسنده	۱۵
فصل ۱: ضمانت نامه های بانکی	۱۷
۱. ضمانت نامه بانکی	۱۹
۲. ارکان ضروری ضمانت نامه	۱۹
۱-۲- ضامن:	۱۹
۲-۲- ذی نفع:	۱۹
۳-۲- متقاضی / ضمانت خواه:	۲۰
۴-۲- سررسید:	۲۰
۵-۲- مبلغ و نوع آن:	۲۰
۶-۲- رابطه پایه:	۲۰
۷-۲- شرط مطالبه وجه:	۲۱
۸-۲- پادار شدن ضمانت نامه:	۲۱
۹-۲- شماره ضمانت نامه:	۲۱
۱۰-۲- شماره سپام:	۲۲
۳. شرایط عمومی ضمانت نامه های رایج بانکی	۲۲
۱-۳- رابطه طرفین در ضمانت نامه عندالمطالبه:	۲۲
۴. ویژگی های خاص ضمانت نامه بانکی	۲۳
۱-۴- استقلال از شرایط قرارداد پایه:	۲۴
۲-۴- عندالمطالبه بودن:	۲۴
۳-۴- ماهیت اسنادی داشتن:	۲۴
۴-۴- قابل معامله نبودن آن:	۲۵
۵-۴- برگشت ناپذیر:	۲۵

۵. انواع ضمانت‌نامه‌های ریالی بانکی بر پایه‌ی کاربرد آن ۲۶
- ۱-۵- ضمانت‌نامه شرکت در فرایند ارجاع کار (مناقصه): ۲۶
- ۲-۵- ضمانت‌نامه استرداد کسور حسن انجام کار: ۲۶
- ۳-۵- ضمانت‌نامه حسن انجام تعهد: ۲۷
- ۴-۵- ضمانت‌نامه پیش‌پرداخت: ۲۸
- ۵-۵- ضمانت‌نامه استرداد کسور وجه‌الضمان: ۲۹
- ۶-۵- ضمانت‌نامه گمرکی: ۲۹
- ۵-۶-۱- ویژگی‌های ضمانت‌نامه گمرکی در ایران: ۳۰
- ۷-۵- ضمانت‌نامه مالیاتی: ۳۰
- ۸-۵- ضمانت‌نامه تعهد پرداخت: ۳۰
- ۵-۸-۱- تعهد پرداخت وجه کالاها یا خدمات ارایه شده: ۳۰
- ۵-۸-۲- تعهد بازپرداخت تسهیلات اعطایی: ۳۰
- ۹-۵- ضمانت‌نامه قضایی: ۳۱
- ۵-۱۰- ضمانت‌نامه شرکت در مزایده: ۳۱
۶. ضمانت‌نامه ارزی ۳۲
- انواع ضمانت‌نامه ارزی از لحاظ ماهیت ۳۳
- ۱- ضمانت‌نامه وارداتی: ۳۳
- ۲- ضمانت‌نامه صادراتی: ۳۳
- ۳- ضمانت‌نامه‌های ارزی از نظر ماهیت: ۳۳
- ۴- شرایط صدور ضمانت‌نامه ارزی ۳۴
- آ) ضمانت‌نامه‌های صادراتی موضوع صدور خدمات فنی و مهندسی: ۳۴
- ب) ضمانت‌نامه‌های صادراتی موضوع کالا: ۳۴
- پ) ضمانت‌نامه‌های صادراتی با موضوع قراردادهای داخلی: ۳۵
- ت) ضمانت‌نامه‌های ریالی به تضمین متقابل بانک‌های خارجی: ۳۵
- ث) ضمانت‌نامه‌های ارزی به تضمین متقابل بانک‌های خارجی (ضمانت‌نامه‌های وارداتی): ۳۵
- ج) تسهیلات کوتاه مدت از محل منابع بانک توسعه اسلامی (I.D.B): ۳۶
- چ) ضمانت‌نامه‌های صادره صندوق ضمانت صادرات: ۳۶

۳۶	۷. مراحل صدور ضمانت نامه بانکی
۳۷	۸. الزامات صدور ضمانت نامه
۳۹	شرایط اختیاری در صدور ضمانت نامه
۳۹	شرایط اجباری صدور ضمانت نامه
۴۰	۹. اشکال گوناگون ضمانت نامه های بانکی:
۴۱	۹-۱- ضمانت نامه تمدیدپذیر:
۴۱	۹-۲- ضمانت نامه تمدیدناپذیر:
۴۱	۹-۳- ضمانت نامه مشروط و عندالمطالبه:
۴۱	۹-۴- ضمانت نامه قابل فسخ و فسخناپذیر:
۴۱	۹-۵- ضمانت نامه متقابل:
۴۲	۱۰. تفاوت بیمه نامه و ضمانت نامه
۴۲	۱۰-۱- تفاوت ریسک در ضمانت نامه و بیمه:
۴۳	۱۰-۲- ماهیت تبعی بودن بیمه و مستقل بودن ضمانت نامه:
۴۳	۱۰-۳- مبلغ قابل پرداخت در بیمه و ضمانت نامه:
۴۴	۱۰-۴- تفاوت ضمانت نامه کالایی و ضمانت نامه بانکی:
۴۶	پرسش های مروری فصل ۱
۴۷	فصل ۲: تضمین نامه ها در آیین نامه و مقررات معاملات دولتی
۴۸	متن کامل دستورالعمل ناظر بر ضمانت نامه های بانکی:
۴۸	فصل اول- تعاریف و کلیات
۵۰	فصل دوم- صدور ضمانت نامه
۵۲	فصل سوم- اصلاحیه ضمانت نامه
۵۲	فصل چهارم- تمدید ضمانت نامه
۵۳	فصل پنجم- مطالبه و پرداخت وجه ضمانت نامه
۵۵	فصل ششم- ابطال و خاتمه اعتبار ضمانت نامه
۵۶	فصل هفتم- وثایق
۵۷	فصل هشتم- سایر مقررات
۶۰	پرسش های مروری فصل ۲

- فصل ۳: موقعیت حقوقی ضمانت نامه بانکی و عقد ضمانت ۶۱
۱. عقد ضمانت در قانون مدنی ۶۱
- ۱-۱- عقد ضمانت: ۶۱
- ضمانت در اصطلاح حقوقی: ۶۲
- ۱-۲- مشخصات عقد ضمانت: ۶۲
- ۱-۲-۱- عهدی بودن ضمانت: ۶۲
- ۱-۲-۲- رضایی و سبب انتقال دین بودن ضمانت: ۶۳
- ۱-۲-۳- مجانی نبودن ضمانت: ۶۳
- ۱-۲-۴- تبعی بودن ضمانت: ۶۳
- آ) مشروعیت سبب دین: ۶۳
- ب) ضمانت عقد تبعی نیست: ۶۳
- ۱-۲-۵- لازم بودن عقد ضمانت: ۶۴
- ۱-۳- طرفین عقد ضمانت: ۶۴
- ۱-۴- مورد ضمانت: ۶۵
- ۱-۵- آثار ضمانت ۶۵
- آ) اثر ضمانت بین ضامن و مضمون له: ۶۵
- ب) اثر ضمانت بین ضامن و مضمون عنه (ضمانت خواه): ۶۶
- ۱-۶- فسخ ضمانت: ۶۶
- ۱-۷- موارد فسخ ضمانت نامه: ۶۶
- تخلف از مقررات عقد: ۶۷
۲. انواع ضمانت ۶۷
- ۱-۲- ضمانت عقدی: ۶۷
- ۲-۲- ضمانت قهری: ۶۷
- ۳-۲- ضمانت معاوضی: ۶۸
۳. جایگاه ضمانت نامه های بانکی در حقوق بین الملل ۶۸
- پرسش های مروری فصل ۳ ۷۰

فصل ۴: انواع قراردادها.....	۷۱
مقدمه	۷۱
اهمیت بررسی انواع قراردادها	۷۲
۱. روش‌های رایج و سنتی اجرای پروژه در کشور	۷۳
۱-۱- کنتراستی (Fix Value Contract)	۷۳
۲-۱- طبق فهرست بها (Cost Price Contract)	۷۳
۳-۱- قرارداد امانی (Cost Plus Contrast)	۷۳
۴-۱- روش تک‌عاملی روش خوداجرایی یا امان (in-house)	۷۳
۵-۱- روش دوعاملی Design J Build	۷۴
۶-۱- روش سه‌عاملی Design Bid Build(DBB)	۷۴
۷-۱- روش چهارعاملی (Construction Management)	۷۴
۸-۱- قرارداد بیع متقابل (buyback contracts)	۷۴
۲. BOT (ساخت - بهره‌برداری - انتقال)	۷۵
تاریخچه:	۷۵
نمونه‌هایی از اجرای روش B.O.T در ایران:	۷۵
آ) مزایای روش B.O.T از دیدگاه دولت:	۷۵
ب) معایب پروژه B.O.T از دیدگاه دولت:	۷۶
پ) مزایای پروژه‌های B.O.T از دیدگاه بانک صادرکننده ضمانت‌نامه یا تامین‌کننده منابع:	۷۶
ت) آسیب‌ها و چالش‌های پروژه‌های B.O.T از دیدگاه بانک صادرکننده ضمانت‌نامه:	۷۷
ث) قالب‌های حقوقی بین‌المللی قراردادهای ساخت، بهره‌برداری و انتقال (B.O.T):	۷۷
ج) تعریف قراردادهای B.O.T و ارکان آن:	۷۸
چ) ریسک‌های موجود در اجرای پروژه: B.O.T	۷۹
۱- ریسک سیاسی:	۷۹
۲- ریسک تکمیل عملیات ساختمان:	۸۰

- ۳- ریسک‌های بهره‌برداری: ۸۰
- ۴- ریسک تامین منابع مالی: ۸۱
- ۵- ریسک قانون‌گذاری: ۸۱
- ۶- ریسک بازار و سوددهی: ۸۲
۳. B.O.O (ساخت، تملک، بهره‌برداری) ۸۲
- ۳-۱- ریسک‌های بانک برای صدور ضمانت‌نامه برای B.O.O قراردادها: ۸۲
۴. B.B.O (خرید، ساخت، بهره‌برداری) ۸۳
۵. پیمان خدماتی ۸۳
- ۵-۱- بهره‌برداری و نگهداری: ۸۳
- ۵-۲- بهره‌برداری، نگهداری و مدیریت: ۸۳
۶. B.O.O.T (ساخت، مالکیت، بهره‌برداری، انتقال) ۸۴
۷. Developer Financing (سرمایه‌گذاری توسعه دهنده) ۸۴
۸. L.D.O (اجاره، توسعه، بهره‌برداری) ۸۴
۹. D.B.B (طراحی، مناقصه، ساخت) یا E.P ۸۴
- ۹-۱- مزایای D.B.B یا E.P ۸۵
- ۹-۲- معایب D.B.B ۸۵
۱۰. D.B (طراحی و ساخت) یا (E.P.C) ۸۶
- ۱۰-۱- ویژگی‌های پروژه D.B ۸۷
- ۱۰-۲- مزایای اجرای پروژه به صورت D.B ۸۷
- ۱۰-۳- معایب اجرای پروژه به صورت D.B ۸۸
- ۱۰-۴- ریسک‌های قرارداد D.B ۸۸
- ۱۰-۵- معیارهای انتخاب تیم طراحی - ساخت (D.B): ۸۸
۱۱. Turnkey (کلید در دست) ۸۹
۱۲. M.C (مدیریت ساخت) ۸۹
- ۱۲-۱- روش مدیریت ساخت و مشاوره (M.C): ۸۹
- آ) مزایای مدیریت ساخت و مشاور M.C: ۹۰
- ب) معایب مدیریت ساخت و مشاور M.C: ۹۰

۹۰	۱۲-۲- پیمانکار مدیریت ساخت M.C:
۹۰	(آ) مزایای پیمانکار مدیریت ساخت M.C:
۹۱	(ب) معایب پیمانکاری مدیریت ساخت:
۹۱	۱۳. مقایسه روش‌های اجرای پروژه D.B.B و D.B و M.C در جهان
۹۳	۱۴. نتیجه‌گیری
۹۴	پرسش‌های مروری فصل ۴:
۹۵	فصل ۵: درآمدهای غیر مشاع در شبکه بانکی
۱۰۰	مقایسه روندهای درآمدی بانک‌های خارجی و اهمیت آن:
۱۰۱	۱- بانک UBS سوییس
۱۰۲	۲- دویچه بانک آلمان
۱۰۳	۳- بانک بار کلینز
۱۰۴	نتیجه‌گیری
۱۰۴	پرسش‌های مروری فصل ۵:
۱۰۵	فصل ۶: چالش‌ها و راهکارهای صدور ضمانت‌نامه بانکی
۱۰۵	انواع ضمانت‌نامه بانکی
۱۰۵	۱. چالش‌های برون‌سازمانی
۱۰۶	۲. چالش‌های درون‌سازمانی:
۱۰۹	۲- ۱- در بخش پذیرش ضمانت‌نامه به عنوان وثیقه:
۱۰۹	۳. راهکارها
۱۱۰	پرسش‌های مروری فصل ۶:
۱۱۱	فصل ۷: پرسش و پاسخ ضمانت‌نامه‌های بانکی و ۹۹ قضیه و موردنگاری بانکی
۱۱۱	پرسش؛ چالش‌های صدور ضمانت‌نامه
۱۲۲	پاسخ؛ راهکار چالش‌های صدور ضمانت‌نامه‌ها
۱۳۲	پرسش؛ چالش‌های تمدید ضمانت‌نامه
۱۳۴	پاسخ؛ راهکار چالش‌های تمدید ضمانت‌نامه‌ها

۱۳۶	پرسش؛ چالش‌های ضبط ضمانت‌نامه
۱۴۰	پاسخ؛ راهکار چالش‌های ضبط انواع ضمانت‌نامه‌ها
۱۴۵	پرسش؛ چالش‌های ابطال ضمانت‌نامه
۱۴۷	پاسخ؛ ارائه راهکار ابطال انواع ضمانت‌نامه‌ها
۱۴۹	پرسش؛ چالش‌های موجود در گرفتن ضمانت‌نامه به عنوان وثیقه
۱۵۱	پاسخ؛ ارائه راهکار به گرفتن ضمانت‌نامه‌ها به عنوان وثیقه
۱۵۱	راهکار چالش‌های تمدید ضمانت‌نامه‌ها

فصل ۸: پیوست‌ها..... ۱۵۳

۱۵۳	۱. اشاره به برخی از مفاد مهم شرایط عمومی پیمان
۱۵۳	تعاریف و مفاهیم:
۱۶۰	۲. جدول کارمزد ضمانت‌نامه‌ها
۱۶۲	۳. استاندارد ضمانت‌نامه‌های بانکی
۱۶۲	ضمانت‌نامه شرکت در فرایند ارجاع کار (مناقصه)
۱۶۲	(کاربرگ شماره یک)
۱۶۳	ضمانت‌نامه انجام تعهدات
۱۶۳	(کاربرگ شماره دو)
۱۶۵	ضمانت‌نامه استرداد کسور حسن انجام کار
۱۶۵	(کاربرگ شماره چهار)
۱۶۶	فرم تایید مطالبات به جای ضمانت‌نامه
۱۶۶	(کاربرگ شماره پنج)
۱۶۷	۴. آیین‌نامه جدید تضمین معاملات دولتی:
۱۸۰	۵. نام کامل اصطلاحات انواع قراردادهای:
۱۸۱	منابع و مأخذ

انسان‌ها ناآگاه به دنیا می‌آیند نه خطاکار؛ آنها

توسط آموزش اشتباه، خطاکار می‌شوند!

برتراند راسل

پیش‌گفتار نویسنده

ضمانت‌نامه‌ها در ردیف نخستین و مهم‌ترین خدمات شبکه بانکی به‌شمار می‌آیند و به همراه گشایش اعتبار اسنادی سهم قابل توجهی از درآمدهای غیرمشاع بانک‌ها را به خود اختصاص می‌دهند، ولی ارایه این نوع خدمت بدون شناخت کافی از خطرهای آن، می‌تواند به مثابه دست‌زدن به یک تابلوی فشار قوی برق به منظور گرفتن انشعاب برق باشد که نخستین اشتباه ممکن است هزینه‌های زیادی را متوجه فرد نماید. به عبارت دیگر صدور ضمانت‌نامه در واقع یک شمشیر دولبه است و نادیده گرفتن ریسک‌های مربوط در صدور آن، زیان‌هایی را متوجه بانک می‌نماید که بسیار بیشتر از منافع آن است. درباره ضمانت‌نامه تاکنون چندین کتاب از استادان و مدرسان به‌نام و فرهیخته به چاپ رسیده است و در این خصوص کمبودی احساس نمی‌شود اما دلایل زیر بنده را بر آن داشت که دست به قلم برده و به مواردی که کمتر به آن پرداخته شده، به منظور کاهش ریسک و مدیریت آن، تقدیم شما دانش‌پژوهان و کسانی که نمی‌خواهند اشتباهات دیگران را بار دیگر تکرار کنند، نمایم:

- ۱- فراگیر شدن استفاده از قراردادهای رایج بین‌المللی در واگذاری طرح‌های عمرانی به پیمانکاران و نبود آگاهی کافی از مقررات حاکم بر آن، در اغلب بانک‌ها.
- ۲- بهره‌برداری از ضمانت‌نامه به جای گشایش اعتبار اسنادی داخلی به لحاظ بروز برخی از محدودیت‌های بین‌المللی و گرفتن وثایق.
- ۳- وابستگی شدید بودجه کشور به درآمدهای نفتی و نوسانات زیاد بهای این محصول، منجر به کاهش هزینه‌های عمرانی و به تبع آن تغییر محل تامین مالی پروژه‌های عمرانی از کارفرما به پیمانکاران.
- ۴- مکتوب نشدن وقایع و مواردی که منجر به مطالبه و ضبط نامتعارف ضمانت‌نامه‌های بنگاه‌های اقتصادی شده است.
- ۵- نبود اطلاعات کافی برخی از بانک‌های خصوصی و تازه تاسیس، هم‌چنین مؤسسه‌های مالی اعتباری از خطرهای حاکم بر صدور ضمانت‌نامه، بدون بررسی مفاد قرارداد بین ضمانت‌خواه و ذی‌نفع.

۶- صدور احکام متفاوت و گوناگون دادگاه‌ها برای ضمانت‌نامه‌های بانکی مورد اختلاف، که گاه بر پایه‌ی عقد ضمان و مفاد ماده ۶۸۴ قانون مدنی صادر می‌شود و شماری نیز بر پایه دستورالعمل ناظر بر صدور ضمانت‌نامه‌های ریالی مصوب شورای پول و اعتبار صورت می‌گیرد.

۷- مکتوب نمودن تجارب و انتقال آن به رسم مرسوم و پسندیده کشورهای پیشرفته.

این کتاب پس از دریافت بازخورد تدریس در ادارات آموزش بانک‌های مختلف و موسسه عالی بانکداری ایران، بازرسی کل کشور و دیگر مؤسسه‌های اعتباری تلاش گردید با توجه به پیشینه صدور ضمانت‌نامه بانکی که بیش از ۷۵٪ حجم ضمانت‌نامه‌های شبکه بانکی را صادر می‌نمایند و در پی آن دارای سبک ویژه‌ای در ارایه این گونه خدمات هستند تدوین و منتشر گردد. کاری که با اتکای بیش از چهار دهه تجارب این نگارنده در مشاغل گوناگون مدیریتی، نظارتی و کارشناسی، نسبت به واکاوی فرصت‌ها و چالش‌ها و اشتباهات روی داده در زمان صدور، تمدید، ضبط، مطالبه و پرداخت آن بررسی شود.

بر این اساس اثر مزبور پس از انتشار در کمترین زمان، مورد توجه ویژه کارکنان پرتلاش شبکه بانکی، دانشجویان دانشگاه‌های علمی کاربردی، و دیگر مراکز علمی و دانشگاهی قرار گرفته و در انتقال تجارب به دیگران برای بازنگری دوباره و به‌روز کردن مطالب مرا مصمم‌تر نموده است.

راهنمایی برخی فرهیختگان منجر به این شد که موارد نادیده شده، در این ویراست از جمله ضمانت‌نامه‌های شرکت در مزایده که در شرایط اقتصادی کنونی کشور صدور آن دارای ریسک قابل توجهی است، به نحو مقتضی به مطالب کتاب اضافه شود و به دنبال آن برای تکمیل بیشتر مطالب، اشاره مختصر به انواع **ضمانت‌نامه‌های ارزی** داخلی و خارجی نیز شده است. همه‌ی موارد گفته شده تنها و تنها با کسب نظر همیشه سازنده شما اندیشمندان میسر و اعمال شده است.

از همه بزرگان و اندیشمندانی که حقیر را در این خصوص همراهی نموده‌اند سپاس ویژه دارم به ویژه آقایان محمدابراهیم مقدم، ناصر صنعتی‌نژاد، سعید جمشیدی، حسین رضایی، علی زاهدی، سهیل رایمند، حسین اویسی و هم‌چنین دختر عزیزم نوشین، همسر مهربانم و هم‌چنین سرکار خانم سکینه کشاورز مدیر وقت امور حقوقی بانک تجارت که با راهنمایی‌های خود منجر به ارتقای سطح کمی و کیفی این کتاب گردیده‌اند از صمیم قلب سپاس‌گزاری و قدردانی می‌نمایم.

در پایان از **اساتید گرامی** بانو فریده تذهیبی، آقایان ناصر زنگباری و مهدی کسرابی‌پور از کارشناسان توانمند و دست‌اندرکاران تدوین مقررات بانکی کشور که این کتاب را مطالعه و نکات اصلاحی فنی را یادآور شدند، سپاسگزارم.

فصل ۱

ضمانت نامه های بانکی

انسانها نسبت به هر ظرفیتی که برای کسب تجربه دارند عاقل اند، نه نسبت به تجاری که آموخته اند.
(توماس کارلایل)

فهرده آزمای:

- ۱- آیا بدون رضایت و نامه ذی نفع و اطلاع ضمانت خواه می توان ضمانت نامه را تمدید نمود؟
- ۲- آیا بدون درخواست ذی نفع می توان وجه ضمانت نامه را پرداخت کرد؟
- ۳- آیا دادگاه ها می توانند در ابتدا و بدون درخواست ذی نفع دستور مطالبه وجه ضمانت نامه را صادر نمایند؟
- ۴- شرایط تمدید ضمانت نامه هایی که در وجه شرکت های لیزینگ بابت تامین مالی کالاهای سرمایه ای متقاضیان ضمانت نامه صادر می شود، چیست؟
- ۵- اگر ذی نفع به جای وجه نقد به ضمانت خواه، ملک تودیع نماید و این موضوع را در نامه خویش برای دریافت ضمانت نامه درج نماید، آیا افزایش ریسکی متوجه بانک می شود؟
- ۶- اگر ذی نفع درخواست مطالبه بخشی از وجه ضمانت نامه را بنماید و همزمان درخواست تمدید بقیه وجه آنرا بنماید؛ آیا بانک می تواند قبول کند؟
- ۷- آیا می توان گفت همه ضمانت نامه های بانکی ابطال شدنی و قابل کاهش مبلغ اند؟
- ۸- آیا بانک می تواند با افزایش مبلغ ضمانت نامه مخالفت نماید؟
- ۹- یکی از کارشناسان بانکی عقیده دارد ضمانت نامه پیش پرداخت اگر بیشتر از مبلغ ۲۵ درصد باشد تعهد پرداخت تلقی می شود. نظر شما چیست؟
- ۱۰- آیا در شرایطی که قرارداد ارزی درخواست ضمانت نامه معادل ریالی آن با در نظر گرفتن نوسان ارز است، می توان مبلغ ضمانت نامه ی پیش پرداخت را بیشتر از مبلغ معادل ریالی (قیمت روز ارز) صادر نمود؟

فصل ۲

تضمین نامه‌ها در آیین نامه و مقررات معاملات دولتی

- دستورالعمل ناظر بر ضمانت نامه بانکی در یک هزار و دویست سی و نهمین جلسه مورخ ۱۳۹۶/۷/۲۵ شورای پول و اعتبار به شرح زیر مصوب شد:
- نخست به تفاوت شیوه نامه (دستورالعمل) جدید با دستورالعمل قبلی - ۱۱۷۶ جلسه مورخ ۹۳/۲/۹ شورای پول و اعتبار ابلاغی مورخ ۱۳۹۳/۴/۱۰ به طور مختصر اشاره می شود.
- ۱- تبیین هر یک از انواع ضمانت نامه‌ها و تاکید بر صدور هر یک از انواع آن در دامنه کاربرد تعریف شده با هدف جلوگیری از سوءاستفاده از ضمانت نامه‌ها.
 - ۲- تاکید بر شناسایی دقیق، اعتبارسنجی و احراز اهلیت طرف‌های ضمانت نامه برای صوری نبودن موضوع رابطه پایه.
 - ۳- پیش گیری از بروز تخلفات از طریق ثبت کلیه فرایندهای صدور، تمدید، کاهش، انجام اصلاحات، پرداخت وجه ضمانت نامه و ابطال در سامانه سپام.
 - ۴- جایگزین سپرده نقدی با وثیقه نقدی برای صدور ضمانت نامه و کاهش سپرده وثیقه ۲۰ درصدی ضمانت نامه گمرکی به ۱۰ درصد.
 - ۵- برتری منابع ضمانت خواه برای پرداخت وجه ضمانت نامه بر منابع موسسه اعتباری.

فصل ۳

موقعیت حقوقی ضمانت‌نامه بانکی و عقد ضمان

آدمیان به اعمال نادرست دست می‌زنند، زیرا نادرست می‌اندیشند

(سقراط)

یکی از مشکلات شبکه بانکی در موارد بروز اختلاف بین ضمانت‌خواه و ذی‌نفع، گاه صدور احکام برخی دادگاه‌ها بر پایه عقد ضمان است. اما ضمانت‌نامه‌های بانکی در چارچوب دستورالعمل ناظر بر صدور ضمانت‌نامه‌های ریالی مصوب شورای پول و اعتبار، و درخواست ذی‌نفع از متقاضی صورت می‌گیرد. این درخواست در چارچوب شرایط عمومی پیمان و رعایت الزامات آن، هم‌چنین رعایت مفاد آیین‌نامه معاملات مصوب هیات دولت تنظیم می‌گردد. در این کتاب سعی فراوان گردید نقاط اشتراک و افتراق احتمالی، عقد ضمان، با دستورالعمل‌های صادره برای صدور ضمانت‌نامه‌های ریالی تبیین و تشریح گردد.

۱. عقد ضمان در قانون مدنی

برای تبیین و تشریح و جایگاه ضمانت‌نامه‌های بانکی در اقتصاد لازم است، نخست نیم‌نگاهی به عقد ضمان و ارتباط و موارد تفاوت آن با ضمانت‌نامه‌های رایج بانکی بپردازیم.

۱-۱- عقد ضمان:

در لغت به معنای گره بستن، استوار کردن پیمان، عهد بستن، پیمان ازدواج بستن و توافق دو یا چند تن برای ایجاد یا انتفاع حقی است. ضمان در لغت به معنای "قبول کردن، پذیرفتن، بر عهده گرفتن وام دیگری و ملتزم شدن به این که هرگاه کسی به عهد خود وفا نکرد از عهده خسارت برآید" است.^۱

۱- معین، محمد؛ فرهنگ فارسی، تهران، انتشارات امیر کبیر، ۱۳۷۶، چاپ ۱۱، جلد دوم، ص ۲۳۲۳ و ص ۱۵۴۳.

فصل ۴

انواع قراردادها

من هرگز و به هیچ وجه چیزی را مسخره نمی‌کنم، زیرا این قدرت را دارم که به هر چیزی که نمی‌توانم درک کنم، احترام بگذارم.

(هاینریش بل)

مقدمه

در سال‌های اخیر، دولت‌ها در سطوح گوناگون تلاش می‌کنند بدون کاهش میزان حجم خدمات هزینه‌ها را کاهش دهند. در کشورها ابتکارات گوناگونی برای تغییر در نقش دولت در مدیریت دارایی‌ها و دخالت در اقتصاد مورد ارزیابی قرار گرفته است. با توجه به نیازهای مالی، وزارتخانه‌های کشورها به‌طور فزاینده‌ای با ابداع روش‌های نوین، ایجاد و مدیریت تاسیسات زیربنایی به بخش خصوصی واگذار کرده‌اند. در نتیجه‌ی این ابتکارات، حالت‌های مشارکت بسیار گوناگونی به وجود آمده که بسیاری از آنها دارای هم‌پوشانی با یکدیگر بوده اما در معنا و روش، دارای اختلاف ظریفی هستند. در این بخش توضیح اجمالی بر روش‌های مشارکت داده می‌شود که بیشترین بهره‌برداری را دارند و در حال حاضر در خدمت دولت‌ها قرار دارند.

ایران نیز از این موضوع منتثنی نبوده و کاهش بهای نفت و به تبع آن کاهش هزینه‌های عمرانی، هم‌چنین دستیابی به میزان رشد برنامه‌های توسعه پنج ساله و سرانجام رفع معضل بیکاری و کنار گذاشتن قراردادهای قدیم تماماً منجر به تغییر رویکرد دولت جمهوری اسلامی به این گونه قراردادهای گردیده است. با توجه به برگزاری مناقصه‌های رقابتی در بخش‌های نفتی، صنعت برق و احداث بنادر که توسط ارگان‌های دولتی برای سرمایه‌گذاری‌ها انجام شده است، لازم است که تلاش فزاینده‌ای برای هرچه بهتر شدن این روش‌ها به‌خصوص فرایند مناقصه و انتخاب پیشنهاد دهندگان که هم از نظر مالی و هم از نظر فنی، مشکل‌تر و پرهزینه‌تر از استاندارد معمول است، صورت پذیرد.

فصل ۵

درآمدهای غیر مشاع در شبکه بانکی

هرگز انسانی ولو بسیار نادان ندیدم که نتوانم از او چیزی نیاموزم

(گالیئو گالیله)

با توجه به این که نقش سود تسهیلات در سبد درآمدی شبکه بانکی کشور هر روز کمرنگ‌تر می‌شود و اغلب بانک‌ها برای افزایش درآمدهای غیرمشاع هدف تعیین می‌کنند اما بنا به دلایل گوناگون از جمله رقابت ناسالم، تحریم‌های بین‌المللی و کاهش درآمدهای دولت، این روند با رشد بسیار کند و حتی رشد منفی همراه بوده است.

درآمد بانک‌ها به دو گروه درآمدهای مشاع و غیرمشاع طبقه‌بندی می‌شود به گونه‌ای که درآمدهای مشاع شامل درآمدهای حاصل از اعطای تسهیلات و هم‌چنین درآمد حاصل از سرمایه‌گذاری و مشارکت‌ها است که می‌بایست پس از کسر مبلغی که به عنوان حق‌الوکاله بانک تماماً به سپرده‌گذاران پرداخت شود. بخش دیگر درآمدهای یک بانک درآمدهای غیرمشاع است که متعلق به سپرده‌گذاران نیست و از محل خدمات گوناگون مانند خدمات الکترونیکی، خدمات ریالی، ارزی و صدور ضمانت‌نامه‌ها عاید بانک‌ها می‌شود. این بخش از درآمدها جزء درآمدهای کارمزدی محسوب می‌گردد.^۱

با توجه به اهمیت درآمدهای حق‌الوکاله‌ای در بانکداری دنیا و توجه روز افزون آن در نظام بانکداری اسلامی ایران در این بخش با توجه به این که صدور ضمانت‌نامه‌ها نیز دارای کارمزد بود که در سرفصل درآمدهای غیرمشاع قرار می‌گیرند، به مقایسه این درآمد در بانک‌های ایران و دیگر کشورها می‌پردازیم.

جدول (۱) مقایسه منابع درآمدی بانک‌ها را به تفکیک درآمدهای مشاع و غیرمشاع در پنج بانک تجارت، صادرات، ملت، پارسیان و پاسارگاد را طی سالهای ۹۰ تا ۹۳ ارایه شده است.

۱- قسمتهایی از این فصل برگرفته از بخشی از گزارش تحقیقات خانم غزاله باغبانی، کارشناس ارشد اداره مطالعات بانک تجارت است.

فصل ۶

چالش‌ها و راهکارهای صدور انواع ضمانت‌نامه بانکی

سخت‌ترین کار دنیا بحث کردن با کسانی است که به خودشان قول داده‌اند که تفهمنند

(مارک تواین)

چالش‌های زیر از بررسی صدها پرونده ضمانت‌نامه بانکی استخراج گردیده و اغلب موارد زیر دقیقاً به همین شکل گفته شده به وقوع پیوسته است و از این رو مطالعه و سپس رعایت آن می‌تواند تا حد بسیار زیادی ریسک عملیاتی را کاهش دهد.

۱. چالش‌های برون‌سازمانی

- ۱- بدهی دولت به پیمانکاران و متقابلاً بدهی پیمانکاران به بانک‌ها که این موضوع اثر مستقیم و انکارناپذیر در افزایش مطالبه و ضبط ضمانت‌نامه شبکه بانکی دارد.
- ۲- رقابت تنگاتنگ بانک‌ها با یکدیگر؛
- ۳- نوسانات قیمت‌ها، گاه به قدری است که منفعت برخی پیمانکاران بر آن است که ضمانت‌نامه آنها ضبط شود تا عملیات پروژه را ادامه دهند.
- ۴- حوادث غیر مترقبه و حوادث قهری؛
- ۵- کاهش قیمت نفت و در نتیجه کاهش درآمدهای دولت و به تبع آن کاهش هزینه‌های عمرانی؛
- ۶- مجادلات سیاسی و حمایت‌های جناحی؛
- ۷- سفرهای استانی مسئولان بلند پایه کشور و صدور دستورات خارج از بودجه تخصیصی استان؛
- ۸- احاله هزینه‌های اجرای طرح به پیمانکاران در قالب انواع قراردادهای؛
- ۹- طولانی شدن اجرای پروژه‌ها به دلیل کمبود منابع؛
- ۱۰- منصرف شدن پیمانکار از ادامه اجرای پروژه؛

فصل ۱۱

پرسش و پاسخ ضمانت‌نامه‌های بانکی و ۴۴ قضیه و موردنگاری بانکی

انسان عاقل از تجربه خود درس می‌گیرد و انسان باهوش از تجربه دیگران

(لقمان)

گفتنی است موارد این بخش از کتاب چالش‌های روبرو و راهکارهای موجود در صدور، توثیق، تمدید، ضبط و پرداخت انواع ضمانت‌نامه را با زبان ساده که از رویدادهای واقعی گرفته شده، بیان می‌نماید و به نوعی استفاده از تجربه بانک‌هایی است که سال‌ها در صدور ضمانت‌نامه دارای پیشینه کافی هستند.

نکته مهم: همان‌گونه که اشاره شد موارد زیر اکثراً بر پایه‌ی اتفاقات واقعی درج و تدوین شده اما به منظور حفظ حرمت و آبروی اشخاص حقیقی و حقوقی اسامی به صورت، صوری و غیر واقعی انتخاب شده و هرگونه شباهت اسمی با افراد و اشخاص کاملاً شانسی است.

چالش‌های صدور ضمانت‌نامه

پرسش؛

- ۱- ذی‌نفع یک ضمانت‌نامه به جای وجه نقد در نظر دارد ملک به پیمانکار بدهد و این مطلب را در درخواست خود برای ضمانت‌نامه پیش‌پرداخت درج نمود رئیس شعبه بدون در نظر گرفتن این موضوع ضمانت‌نامه را صادر نمود. شما کار شعبه را تأیید می‌کنید؟
- ۲- یکی از شعب برای جذب مشتری، اقدام به صدور ضمانت‌نامه پیش‌پرداختی نمود که شرکت در مناقصه و بقیه ضمانت‌نامه‌های قرارداد را از بانک دیگر گرفته بود، نظر شما چیست؟
- ۳- چرا در اغلب بانک‌های صاحب‌نظر در صدور ضمانت‌نامه اعلام می‌نمایند در زمان صدور ضمانت‌نامه شرکت در مناقصه باید پیش قرارداد یا متن دعوت به مناقصه را رویت کرد؟

فصل ۱

پیوستها

بعضی آقندر به دیگران وفا دارند که به خودشان خیانت می کنند

(گابریل گارسیا مارکز)

۱. اشاره به برخی از مفاد مهم شرایط عمومی پیمان

تعاریف و مفاهیم:

ماده ۱: پیمان: مجموعه اسناد و مدارکی است که در ماده ۲ موافقت نامه پیمان، درج شده است.

ماده ۲: موافقت نامه، سندی است که مشخصات اصلی پیمان، مانند مشخصات دو طرف، موضوع، مبلغ و مدت پیمان، آن بیان شده است.

ماده ۳: شرایط عمومی شرایط عمومی، مفاد همین متن است که شرایط عمومی حاکم بر پیمان را تعیین می کند.

ماده ۴: شرایط خصوصی، شرایط خاصی است که به منظور تکمیل شرایط عمومی، برای این پیمان، با توجه به وضعیت و ماهیت آن، تنظیم شده است. موارد درج شده در شرایط خصوصی، هیچ گاه نمی تواند مواد شرایط عمومی را نقض کند.

ماده ۵: برنامه زمانی اجرای کار

آ) **برنامه زمانی کلی:** برنامه ای است که در آن، زمان بندی کلی کارهای مورد پیمان برحسب ماه، منعکس گشته و در اسناد و مدارک پیمان درج شده است.

ب) **برنامه زمانی تفصیلی:** برنامه ای است که زمان بندی فعالیت های مختلف کارهای موضوع پیمان، به تفصیل و در چارچوب برنامه زمانی کلی، در آن آمده است.

ماده ۶: کارفرما، شخص حقوقی است که یک سوی امضاکننده پیمان است و عملیات موضوع پیمان را بر پایه استناد و مدارک پیمان به پیمانکار واگذار کرده است. نمایندگان و جانشین های قانونی کارفرما، در حکم کارفرما هستند.

تعهدات معاملات خرید کالا و خدمات تعیین شده و دیگر تضامین به تشخیص کارفرما حسب مورد، در صورتی که با عمل مزایده منطبق باشد باید در مزایده‌ها رعایت گردد.

ماده ۱۳: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور نظارت بر حسن اجرا، تبیین و تفسیر این آیین‌نامه را بر عهده دارد.

ماده ۱۴: از تاریخ لازم‌الاجرا شدن این آیین‌نامه، همه آیین‌نامه‌ها و ضوابط قبلی تمام دستگاه‌های مشمول و دستگاه‌هایی که مقررات خاص خود را در این زمینه دارند، از جمله تصویب‌نامه‌های شماره ۴۲۹۵۶/ت/۲۸۴۹۳ هـ مورخ ۱۳۸۲/۸/۱۱، شماره ۲۰۰۷۱/ت/۳۰۹۸۰ هـ مورخ ۱۳۸۳/۴/۲۱، شماره ۲۱۲۷۶۵/ت/۳۷۷۷۴ ک مورخ ۱۳۸۶/۱۲/۲۷، شماره ۱۳۸۴۹/ت/۱۲۲ هـ مورخ ۱۳۸۷/۱/۷، شماره ۱۳۱۲۹۰/ت/۳۹۵۱۱ هـ مورخ ۱۳۸۸/۷/۲۹، شماره ۱۰۱۰۱۷/ت/۴۸۰۰۲ ک مورخ ۱۳۹۲/۵/۲ و شماره ۲۲۶۴۳/ت/۵۰۱۴۳ هـ مورخ ۱۳۹۳/۳/۳ لغو می‌شوند.

۵. نام کامل اصطلاحات انواع قراردادها:

- ۱- Build, Ownership, Operate & Sell B.O.O.S ساخت، مالکیت، بهره‌برداری و فروش به غیر
- ۲- Build, Lease & Transfer B.L.T ساخت، اجاره، انتقال
- ۳- Build & Transfer B.T ساخت و انتقال
- ۴- Build, Lease & Operate B.L.O ساخت، اجاره، بهره‌برداری
- ۵- Design, Built, Operate & Maintenance D.B O.M طراحی، ساخت، راه‌اندازی و نگهداری
- ۶- Rehabiliate, Operate & Transfer R.O.T بازسازی، بهره‌برداری و انتقال
- ۷- Rehabilitate, Operate & Ownership R.O.O. نوسازی، راه‌اندازی و مالکیت
- ۸- Modernize, Operate, Own & Transfer M.O.O.T بهسازی، راه‌اندازی، مالکیت و انتقال
- ۹- Design, Build, Finance & Operate D.B.F.O طراحی، احداث، تامین مالی، راه‌اندازی

منابع و مآخذ

۱. پورمتین، اصغر، کتاب اشتباهات پرتکرار، انتشارات گپ، چاپ ششم سال ۱۳۹۴
۲. التروب کریس جی و دایانا مک ناقتن، ۱۳۷۷. تفسیر گزارشها و صورتهای مالی بانکها. ترجمه اداره
۳. الهیاری فرد، محمود. ۱۳۸۴. خدمات بانکداری الکترونیک. ناشر: پژوهشکده پولی و بانکی.
۴. امّامی، سید حسن؛ حقوق مدنی، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۳۴، چاپ اول، جلد دوم،
۵. انصاری، مسعود؛ دانشنامه حقوق خصوصی، تهران، ۱۳۸۴، چاپ اول، ج ۲، ص ۱۲۷۵
۶. بروجردی عبده، محمد؛ حقوق مدنی، تهران، انتشارات گنج دانش، ۱۳۸۰، چاپ اول،
۷. خان عدل، سید مصطفی؛ حقوق مدنی، تهران، انتشارات امیر کبیر، ۱۳۴۵، چاپ هشتم،
۸. بخشنامه‌ها و دستورالعمل‌های صادره بانک مرکزی
۹. سازمان و مطالعات بین‌المللی بانک مرکزی ج.ا.ا. ناشر مؤسسه تحقیقات پولی و بانکی.
۱۰. سعید تراشیون و غزاله طباطبایی، کتاب ضمانت‌نامه‌های بانکی بین‌المللی و مقررات حاکم بر آن پژوهشکده پولی و بانکی چاپ اول ۱۳۹۲
۱۱. شباهنگ رضا. ۱۳۷۸. حسابداری مدیریت. ناشر: مرکز تحقیقات تخصصی سازمان حسابرسی.
۱۲. صورتهای مالی بانک پارسیان، حسابرسی شده اسفند ۱۳۹۲ و ۱۳۹۱
۱۳. صورتهای مالی بانک پاسارگاد، حسابرسی شده اسفند ۱۳۹۲ و ۱۳۹۱
۱۴. صورتهای مالی بانک تجارت، حسابرسی شده اسفند ۱۳۹۲ و ۱۳۹۱
۱۵. صورتهای مالی بانک صادرات، حسابرسی شده اسفند ۱۳۹۲ و ۱۳۹۱
۱۶. صورتهای مالی بانک ملت، حسابرسی شده اسفند ۱۳۹۲ و ۱۳۹۱
۱۷. عمید زنجانی، عباس‌علی؛ موجبات ضمان، تهران، نشر میزان، ۱۳۸۲، چاپ اول، ص ۵۷.
۱۸. قانون مجازات اسلامی
۱۹. قانون مدنی
۲۰. کاتوزیان، ناصر؛ حقوق مدنی در عقود معین ۴، تهران، انتشارات مدرس، چاپ دوم، ۱۳۷۶،
۲۱. کمیته فنی سازمان حسابرسی. ۱۳۹۰. استانداردهای حسابداری. ناشر: تحقیقات تخصصی سازمان حسابرسی.
۲۲. لطفی علی، ۱۳۹۲، درآمد بانکها در شرایط تورمی، روزنامه جوان، کد خبر ۶۲۱۰۲۹
۲۳. مدنی، سید جلال الدین؛ حقوق مدنی، تهران، پایدار، ۱۳۸۵، چاپ اول، صص ۲۲۰-۲۱۵.
۲۴. معین، محمد؛ فرهنگ فارسی، تهران، انتشارات امیر کبیر، ۱۳۷۶، چاپ ۱۱، جلد دوم،

25. Analysis of procurement selection strategies in the public sector (2003)
26. D.L Seader م Experience with outsourcing privayization and public private partner ship م2002
27. GAO نPUBLIC-PRIVATE partner م april 1999-
28. <http://quotes.wsj.com/TR/XIST/DB%20/financials/annual/income-statement>
29. <http://quotes.wsj.com/UBS/financials/annual/income-statement>
30. <http://www.helgilibrary.com/indicators/index/non-interest-income-as-of-total-bank-income>
31. <http://www.manbank.ir>
32. <http://www.marketwatch.com/investing/stock/bcs/financials>
33. prieto AT RISK PB NET WORK MARCH 20005
34. SYSTRA in BOTPROJECT A New market foreengineering companies v. april 2004 seoul